

Vic Hendry: Allegher - e pietigot

Cun Vic Hendry ha Patricia Schmed-Sialm discurreiu

Dacuort ei il tierz tom da poesias dil scribent sursilvan Vic Hendry cumparius, intitulus «Allegher - e pietigot», dedicaus a confidentas e confidents. El cuntegn 129 poesias senza rema cun cuntegn multifar. Il cudisch cumpara en ina ediziun limitada da 300 exemplars. Mintga singul cudisch porta in numer ed ei signaus persunalmein. Jeu hai priu la caschun da far in'intervista cugl autur.

En Voss' autobiografia «Cun l'auter a pèr» (1991) veis Vos scret che Vos seigies in «textist». Dapi lu ein dudisch onns vargai ed ussa cumpara gia Vies tierz tom da poesias «Allegher – e pietigot». Tgei ha motivau Vos da daventar in liricher ils davos onns?

Vic Hendry: Jeu numnel ils texts tessituras d'ina cuortadad alarmona. Il passet alla lirica ei staus minimis, enaquella che jeu sun staus dapi adina impressiunabels. Culs onns sun jeu vegnius strebels. Mias poesias ein raquens scursani sil fliec. Quei tom ei bia pli expressivs ed exprimius ch'ils emprems dus. Las fuormas ein giginas e moderadas, buca pateticas e fattas, senza carlogns, mo surtut exactas e relias. Jeu dun buca da crer.

«Allegher – e pietigot»: «Allegher» ei buc exnum in plaid frequent el sursilvan. E «pietigot» ei in plaid che deriva dil tudestg svizzer «bhüet di(ch) Gott» e ch'ins anfla d.a. era ella Canzun da sontga Margriata. Tgei munta quei tetel per Vos persunalmein?

Allegher significhescha sefar si e star si da frestg. Miu aug Brincazi ha adina detg pietigot, cura che jeu sun ius naven per vegnir pli perderts.

Jeu citeschel: «la sera suenter tscheina / cun ses dabiens el quenta / ferton ch'el fa l'emprova / culs secrets osum la meisa / naparts pon buc resister / el sez fa il derschader / savens la notg el siemia / ch'el seigi in siuaremas». Vos essas segiramein buc in siuaremas. Daco scrivis vos denton buc en rema?

Enamiez ils scumbegls da nos dis san ins nungrazia far remas; quei fuss fatg malrecli. Dil reminent – muort la rema faulsa han ins onns ora fatg dabia empaglia, magari tshéccas poesias. Buca mintg'auter ei in classicher.

En ina poesia scrivis Vos: «boxist stuess jeu esser / enstagl da mo scriver historias / quitordisch tedladers en sala /... /per veta duronta jeu restel – / cun mia munconza da muscals / la nulla cun comma e nuot auter». In boxist dat ellas costas ch'ei fa mal. Lesses era Vos esser mintgat in boxist sco poet?

Ina uatga da parada cun boxists e skiists levanta entiras ramurs. Igl autur perencunter ha da secuntentar da pauc. Strusch enzatgi che sblatscha ils mauns.

Culs onns sun jeu vegnius strebels.

Tgei motivescha Vos da scriver aunc uss, cun 83 onns, malgrad ch'ins sa ch'ils scribents dad ozildi han buc adina sempel d'anflar lecturs?

Tgei vi jeu e pigliar amauns, sche jeu damognel mo il rispli. Cun el enta maun vai jeu in sparun.

Igl anteriur uestg lumnezian Christian Caminada ha pretendiu che mintgin hagi mo in cert reservuar d'ideas. Vos veis scret in tshuat cudischs. Co vegnis Vos a frida cun quella constataziun da Caminada?

Jeu spanegel ils egls e teidlel cun bucca e nas. Allura tuornel jeu a leger, a leger suenter enzanua, meinsvart dad ault. Meinis sedublegian ed jeu stoi mintga ga seduvrar ch'els metschien buc. E cul temps dat ei in tresor.

Jeu tschentel il carstgaun en la vetrina.

Las poesias sur la «paupra mustga» ni quella dalla «malsogna maligna» resp. quella dals «corpuls cupetgan el saung» regordan allas historias «In muschin fa stuorn» ed a «Ils reps» ord Vos «Pugns

da vesta». Prosa e poesia: Tgei filosofia schai cheu davos? Nua schai mintgamai la sfida per Vos? Cura che jeu sun disponius per propi, damognel jeu meglier igl accent metric. Aschiglioc mettel jeu era giu in scret e fetsch il prosaist. Temas che endridan da detschiert – scrivel jeu mintgaton en prosa e poesia. Auncallura: La lavur vid la lirica ha inspirau mei per la prosa e viceversa.

Il carstgaun cun tut sias varts positivas e negativas stat el center dallas poesias. Tgei munta il concarstgaun per Vos?

Nun ch'ins mondi aposta ord via – autramein s'entaupan ins cuntinuadamein cul concarstgaun. Jeu tschentel el en la vitrina, senza ornaments, nius sco el ei – cun ses gusts, cun sia ardur per in tec carezia, cun ses mals, cun ses tiers, cun sia speranza per ina buna finitad. Sche tgei munta pia igl empermer carstgaun? Il proxim ei per mei ton sco tut, tuttavia lez che sa buca sevolver – muort in motiv u l'anter. Ni il luvrader, il pauper gianter che maungla seventscher ora, la dunna e la mamsella, la mumma e casarina, la cusunza e la vendidra, la femna dalla historia, Maria e la regina da Saba, sco è las femnas dil Veder e dil Niev Testament. Expressivamein fetsch jeu resortir lur rollas ch'ei pil pli stadas mettas. Jeu dun ina buna nota alla mumma ed alla dunna insumma, damai ch'ellas ein stadas onns ora survesidas, buc il davos ual tier nus.

Vus descrivis glied veglia, p. ex. sesan dus vegliets «maun en maun / ual sco dad esser narrs». Il lectur entaupa dunnas che lavuran el tschelau, d.a. mummas ni dunnas dalla Bibla, sco era ginvenils d'ozildi «cul slogn sut ils dents / ... / starschli e da grop», giuvnas «cun quitordisch quendis onns / mattas fatgas si cun pugn / ... / fan l'amur ed ein spir queidas – mo «las ein aunc poppasmia» ni affons cun la clav en sac. Setracta ei cheu dad observaziuns, da descripsiuns precisas ni da cussgls per las differentas generaziuns?

Aschia enten tener mirau vai jeu viu dallas uisas, bi e mender dils giuvens e dils onz pli vegls, che jeu vai mess giu sin ina buccada pupi. Meinsvart schizun malidiamein - las munconzas dils ins e dils auters, jeu schess è magari las mias.

La natira ei omnipresenta. Ils pégnis ein «nies grond confiert», ils pégnis d'untgida denton «ein taccai dil bau che morda sil maguol». Ein quels pégnis taccai dil bau il sursilvan, il romontsch ni il human insumma?

La natira ei per mei mo ils puncts spazials sin la surfatscha; ella gida denton considerablamein a promover ed a sminuir las acziuns dallas creatiras e las colurs daventan pli variadas. – Ils uauls ein nies flad ed igl uor. Jeu resdel dils pégnis ch'ei ruis e magliai dalla ruina; simbolicamein sun jeu è tiels carstgauns che peglian la digren e nuotatonmeins il romontsch ch'ei sin daventar in lumpaverc.

Jeu sun trasatras in Sursilvan.

Igl autur roman Seneca ha pretendiu gia avon 2000 onns ch'ins mieri mintga di in tec. Vossa poesia «ins miera mintga di / in tec – silmeins in tec / ... vonzei jeu mon naven / e level puspei si / il giuvenessendi» regorda a quei filosof. Era els «Pugns da vesta» veis Vos tractau plirs texts sur dalla filosofia. En tgei grau ha quella lectura influenzau Vos era ellas poesias?

O, jeu sun staus beinduras in paiass ed jeu vai detg si strufientschas – sco mes augs calgers che jeu vai teniu ault. Ed igl ei iu bien e ditg, avon che jeu hagi fatg in tec frastan. Dils perderts vai jeu empriu vitier, dils filosofs (Socrates e Seneca) igl empi emprendem.

Vus luvreis bugen cun cuntrasts, sco stgir e clar, umbriva e sulegl. Tgeinins ein ils motivs?

Ils cuolms hau fiers liungas umbrivas; enqualga sun jeu secuntermess. Ed jeu sun ins indulgentamein ad encurend il sulegl cun in buccal. Senza ils radis che jeu vai spons – vess jeu maina saviu semantener.

Observaziuns e remarclas criticas anflan ins adina puspei, in exempel: «biars dils nos van el marcau / tuttavia buca lunsch / sin ils urs dalla Plessur / bein dabot emblidan vi / ch'els derivan da leusi / els mustigian il lungatg / fan dano e fan sfarfatg / cun ils lur ch'ei Sursilvans / snegan spert il spért dil liug / che secatta enten els». Il lectur survegn l'impressiun che quei tom cuntegni dapli critica che autras ovras da Vos. Constat quella observaziun?

Accurat sco la prosa ha en dabia critica, aviarta e curclada, ademplant sin la lingua, ei la poesia aunc dabia pli critica, senza daventar nauscha, e malvuglida. – Pongir: Jeu sun trasatras in Sursilvan. Il liug

ed il plaid s'audan cun mes possess. Ed jeu sun repetidamein turnaus per mirar suenter las ragischs. Il pli nauschs sun jeu staus cun memez. Jeu verteschel mo vessamein ils ezs e las ezzas che snegan lur origin. Enten spargliar daventan ins tgunschamein pedantics e malcartents. Auncallura sedun jeu breigia da buc esser malreclis.

Pliras poesias cuntegnan sabientschas dalla veta, «il mintgadi ... ei in schenghetg» e «tut ei mo emprest .... Gl'ei tut per tscheins»; «spitgar ei savens d'engrau / emprendas in tschuat vitier»; «quellas uras ..... visan da prender sco'i vegni»: Ei Vic Hendry in «filosof passiuau»? Enteifer ils onns vai jeu priu per tscheins in entir tschuat. Denter auter era enqual plaid in tec pli savieivel, senza mai daventar sabis. Aschidadir che jeu sun stediamein alla tscherca d'ina u l'otra enconuschientscha.

Jeu sun staus beinduras in paiass.

Vus veis bialas cumparegliaziuns e persunificaziuns en Vossas poesias, sco per semeglia «babnos ein sco auas profundas / cun lien la particla divina» ni «ei neiva ... sco zucher fin manedel» ni «el sega la sien / il tgiet cun siu clom». Co ni cu vegnan quellas endamen a Vos?

Jeu vai empriu dabia giud la bucca dalla glied. Biars ein apartis; ei tucca da far atenziun. Vess bein tonsch in brav toc, ils plaids allerts. Denton – buca dil tut. Igl auter vai jeu empriu neu dils cudischs, ord ils egls dils cudischs. Cun ils ezs mon jeu in grond tschancun e meinsvart vai jeu nuotatonmeins ina visiun. Milsanavon ei la gasetta ina cumpogna fideivla. Mo gliez – matei struschamein in di senza leger.

In proverbi di che tuttas bunas caussas seigien treis. «Allegher – e pietigot», in tetel significativ, ei Vies tierz tom da poesias. Ei quei Vies davos schenghetg litterar a Vos lecturs sursilvans? Cun miu «Allegher - e pietigot» arrivel jeu sin in tierm. Ton che jeu enconuschel mes tiarms. Malgrad che jeu senuspeschel da dir per la davosa gada. Ina ga per adina ei in plaid sfartatg.

LQ 14-10-2003